

فهرست مطالب

فصل اول: هدایت انسان‌ها.....	۷
سؤالات فصل اول	۱۳
فصل دوم: حکمت الهی	۴۱
فصل سوم: ایمان	۴۵
سؤالات فصل دوم و سوم	۴۸
فصل چهارم: هدایت (انواع و مراحل آن)	۵۹
فصل پنجم: تشکیل خانواده.....	۶۵
سؤالات فصل چهارم و پنجم	۶۷
فصل ششم: توحید	۸۹
فصل هفتم: اخلاص (حسن فاعلی و حسن فعلی)	۹۱
فصل هشتم: اسلام و شکل‌گیری تمدن‌ها.....	۹۵
سؤالات فصل ششم و هفتم و هشتم	۹۷
فصل نهم: احکام	۱۳۳
سؤالات فصل نهم	۱۳۶
فصل دهم: تاریخ صدر اسلام	۱۴۱
سؤالات فصل دهم	۱۴۳
پاسخنامه	۱۴۶

فصل اول

مدایت انسان؛

۱- عالم

مجموع موجودات به جز خداوند، قدما آن را بر دو قسم می‌دانستند: عالم علوی (افلاک و ستارگان) و عالم سفلی (زمین و عناصر مادی). عالم علومی همواره بر دوام و فسادناپذیر است و عالم سفلی روی در فساد و تباهی دارد یا عالم جسمانی و عالم روحانی. متکلمان مسلمان با استناد به قرآن این دو عالم را با عناوین گوناگون خوانده‌اند. مثلاً به عالم جسمانی عنوان «عالم خلق» و به عالم روحانی عنوان «عالم امر» داده‌اند آنان به تأثیر از فلسفه نو افلاطونی، عالم غیب را نیز به دو عالم ملکوت و جبروت تقسیم کرده‌اند. ملکوت، عالم حقایق و عقول و ارواح است و جبروت، عالم اسماء و صفات. برخی دیگر نیز از عالم لاهوت (مترادف با عالم غیب) و عالم ناسوت (مترادف با عالم مادی) نام برده‌اند.

۲- جهان‌بینی

هر انسانی نسبت به جهان اطراف خود و جهان خلقت دیدی کلی و برداشت‌هایی مخصوص به خود دارد که از آن به جهان‌بینی تعبیر می‌شود. جهان‌بینی مجموعه‌ای از هستها و نیستهاست که فقط به رابطه هر انسان با جهان هستی مربوط می‌شود. از جهان هستی می‌توان جهان درون و جهان بیرون را نام برد. جهان درون همان اعتقادات درونی (یابی اعتقادی درونی) به خالق هستی است و جهان بیرونی همان اعتقاد یا عدم اعتقاد به نبوت و نوع نگرش به معاد است. برای حیوانات دیگر، جهان‌بینی وجود ندارد آنها جهان احساسی دارند که در آن با انسان مشترکند.

براساس پذیرفتن ماوراء الطبیعه و یا انکار آن می‌توان جهان‌بینی را به جهان‌بینی الهی و جهان‌بینی مادی تقسیم کرد. به تعبیر و تفسیر انسان از کل جهان هستی جهان‌بینی به سه دسته جهان‌بینی علمی (مبتنی بر فرضیه و آزمون و توجه به جز) جهان‌بینی فلسفی (مسائل ایدئولوژیک و توجه به چهره کل هستی) جهان‌بینی مذهب (ثبات، جاودانگی، قداست در بینش، رسیدن به کمال) جهان‌بینی فلسفی (برهان و استدلال، غیرقابل انکار، چهره کل جهان)

جهان روحانی = جهان نفس = جهان عقل

جهان سبحانی = عالم لاهوت و ملکوت

جهان ناسوت = عالم ماده و عالم دون

موجودات روحانی: عالم ارواح، عالم عقول، عالم علوی

۳- ایدئولوژی

نظام جامع منسجم و فراگیری از اعتقادات، باورها و ارزش‌ها که در حالت کلی بر آمده از دو مؤلفه اصلی، جهان بینی و نظام ارزشی است و چارچوبی برای سامان دادن به زندگی فردی و اجتماعی است. اگر ایدئولوژی را یک «نظام ارزشی» تعریف کنیم مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهاست که در این کاربرد، برنامه‌ای عملی‌ست برای زندگی فردی و اجتماعی که البته بازهم متأثر از جهان بینی است. هر ایدئولوژی شامل نظریاتی درباره جامعه، انسان، سیاست و اجتماع است.

۴- قرآن

قرآن کریم راهنمای زندگی انسانهاست و خداوند ما را به تفکر و تدبیر در آیات آن فرا خوانده است. تدبیر در آیات دو مرحله دارد یک مرحله ساده و یک مرحله پیچیده‌تر به نام تفسیر، مهم‌ترین ابزار تدبیر، عقل است و برترین معلم، رسول خدا (ص). هدایت قرآن محدودیت زمانی و مکانی ندارد و شرط بهره‌برداری از آن تدبیر و اندیشیدن است. از ثمرات هدایت قرآن تزکیه نفس و آموزش حکمت است. هر انسانی همیشه در حال انتخاب است و تدبیر در آیات قرآنی باعث می‌شود که قوه تعقل ما بیشتر و بهتر رشد کند. دوره نوجوانی آغاز این راه در زندگی است. با کمی تفکر در خودمان متوجه می‌شویم که: ۱- به خوبیها و کمالات میل داریم. ۲- از استعدادهای گوناگون برخورداریم. ۳- روحیه بی‌نهایت طلب داریم. .

از بررسی آیات قرآنی پی می‌بریم، هر آنچه که افول کند و نابود شود شایسته پرستش نیست.

انسان موجودی بی‌نهایت طلب است و بر خلاف سایر موجودات می‌تواند استعدادهای خود را شکوفا کند البته با استفاده از قدرت تفکر و قدرت انتخاب. بخاطر تفاوت منشها، هر انسانی به سراغ هدف خاصی می‌رود که به معیار و ملاک نیازمند هستیم. هدفهای انسان دو دسته فرعی و اصلی هستند که گروه اول پایان‌پذیر (اهداف مالی و دنیوی) و گروه دوم پایان‌ناپذیرند (اهداف اخروی و الهی).

با توجه به ویژگی تنوع استعدادهای انسان و بی‌نهایت‌طلبی او بهتر است اهدافی را انتخاب کنیم که پاسخگوی این دو ویژگی باشد و در نهایت موجب تقرب به خدا شود که مقصود و محبوب نهایی است و ضامن خوشبختی.

* خداوند سرچشمه همه خوبیهاست و برترین خوبی‌ها قرب و رضای الهی است که باید برترین هدف زندگی هم باشد.

چون عقل انسان محدود است حتی همتهای بلند و اندیشه‌های ژرف هم نمی‌توانند به او راه یابند. پس باید او را در یکایک آفریدگانش سراغ بگیریم. او حقیقتی نامحدود و جاوید است پس نمی‌توان او را با دیگر موجودات مقایسه کرد.

هیچ چیز مانند او نیست و او تنها خالق جهان هستی است و همه جهان هستی از نشانه‌های او هستند. او محیی و رازق و خالق و مدبّر و علیم است.

از دو راه ۱- تفکر در خلقت و ۲- تدبّر در قرآن می‌توان خداوند را شناخت. چون او وجودی کامل است پس جامع همه صفات نیکوست. صفاتی که در او جنبه کمالی دارند، ثبوتی نامیده می‌شوند و صفاتی که جنبه نقص و نیاز دارند، سلبی نامیده می‌شوند.

هر دو دسته صفات ثبوتی و سلبی خداوند در قرآن یادآوری شده است.

۵- ایمان

برای انجام هر کاری شناخت آن کار کافی نیست بلکه باید به مرحله ایمان رسید. جایگاه علم، عقل انسان است و جایگاه ایمان، قلب او. قلب در صورتی پذیرای حقیقت می‌شود که از زشتی‌ها، دور و به زیباییها آراسته باشد. انجام عمل صالح تقویت ایمان و شناخت عمیقتر است.

عمل صالح ثمره ایمان است و ایمان امری زبانی نیست بلکه امری قلبی است. هر اندازه که دل انسان پاک‌تر باشد درهای لطف و رحمت خداوند بیشتر به روی او باز می‌شود. قرآن و معصومین راه‌های رسیدن به ایمان را به ما نشان می‌دهند که عبارتند از: ۱- تفکر آیات الهی. ۲- توجه دائم به خداوند و ذکر او. ۳- توجه به نعمتهای خدا.

نشانه‌های ایمان فروتنی، دوری از کارهای بیهوده و ... است و راه‌های رسیدن به ایمان، انجام نیکی‌ها، توجه به نعمتهای خدا، ایستادگی و ثبات قدم، یاد خدا و ... است.

فصل اول: هدایت انسانها / ۱۱

برای آغاز یک زندگی موفق داشتن عزم و تصمیم قوی شرط اساسی است که از علایم آن استواری، اعتماد، شکیبایی و تحمل سختی‌هاست. راه سعادت انسانها به شرط رضایت الهی است. مراحل عهد و پیمان میان انسان و خداوند عبارت است از: ۱- قدم گذاشتن در راه خدا (اعمال واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح) ۲- تجدید عهد. ۳- تکمیل عهد.

کسانی که در زندگی خود صبر و تقوا پیش نمی‌گیرند و به عهد و پیمان خود با خداوند وفادار نمی‌مانند از پاداش بزرگ او هم بی‌بهره می‌مانند. هر انسانی برای پایداری عزم و اراده خود باید: ۱- در انجام تصمیمش تسریع کند. ۲- توجه داشته باشد که در حضور خداوند و فرشتگان است. ۳- به عاقبت و ثمرات پایداری در تصمیمش توجه کند. ۴- دوست همفکر و همراه داشته باشد. ۵- اصل اعتدال را رعایت کند. ۶- اصل تدریج و تداوم را مراعات نماید. عوامل یادشده از نظر قرآن کریم عزم و اراده را قوت می‌بخشد.

چون دینداری وفای به عهد با خداست پس برای حفظ و مراقبت از آن باید سه اصل را در نظر گرفت. ۱- مراقبت از اصل عمل. ۲- مراقبت از کیفیت عمل. ۳- مراقبت از نیت و انگیزه عمل. بعد از مراقبت نوبت به محاسبه و ارزیابی می‌رسد تا میزان موفقیت در عمل به دست آید. از آیات و روایات مشخص می‌شود که این ارزیابی باید روزانه باشد.

خداوند در محاسبه اعمال عادل است و هیچ تلاشی از بین نمی‌رود.

شرط رسیدن به سعادت، عمل صالح است و برای این امر، وجود برنامه‌ریزی ضروری است و پس از آن باید تصمیم‌های مناسب با شرایط زمانی، سنی، روحی و خلقی گرفت. پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت او، اسوه ما در این راه هستند. هر انسانی در زندگی خود با خدا، خود، خانواده، جامعه و خلقت ارتباط دارد.

شرط رسیدن به سعادت حقیقی «ایمان و عمل صالح» و الگو قرار دادن رسول خدا (ص)، استفاده درست از منابع طبیعی، نیکی به والدین و ... است.

خداوند مالک همه موجودات و محبوب ماست تنها اوست که شایسته حمد و تسبیح است. زیرا او اجابت کننده نیازهاست و ما هم باید سپاسگزار او باشیم. یاد او نشانه محبت به او و تقویت کننده آن است و نماز نمونه کامل چنین امری است برای نزدیکی بیشتر به او باید از نجاسات (خون و ادرار و مدفوع حیواناتی که خون جهنده

دارند و سگ و خوک زنده و مرده) دوری کرد و قبل از نماز و عبادت وضو گرفت و گاه برای دوری از ناپاکی‌ها باید غسل کرد. غسل بر دو نوع اتماسی و ترتیبی می‌باشد. راه کمال راه رسیدن به خوشبختی است و همراهی دوست، این راه را هموارتر می‌کند. از نظر قرآن یک دوست واقعی کسی است که یاد خدا را در دل انسان زنده می‌کند و به زیبایی خرد آراسته بوده و بخاطر دشمنی با خدا و مردم مورد خشم قرار نرفته باشد.

رسول خدا (ص) و اهل بیت آنها شایسته‌ترین دوستان هستند. گاه پیوند دوستی تا آنجا پیش می‌رود که شخص در رفتار و گفتار همانند او می‌شود. دوستان شایسته همواره یکدیگر را به خیر و نیکی سفارش می‌دهند و اگر از راه تقوا بیرون بروند خیرخواهانه آنان را راهنمایی می‌کنند.

گاهی نگهداری بعضی از چیزها بخاطر ارزش بسیار و ظرافت آنها مشکل‌تر از بدست آوردنشان است مثل دوستی. برای حفظ دوستی چند جنبه را باید مراعات کرد از جمله: احترام به دوست، رعایت حقوق متقابل، توقع به جا و منصفانه، خیرخواهی و نصیحت و میانه روی در دوستی. ما نیز در دوستیمان باید صداقت داشته‌ایم و او را برای خدا دوست داشته باشیم نه منفعت‌مان، تبعیض نگذاریم، حسادت نکنیم، به عهد و پیمانمان وفا کنیم و همیشه یار و کمک یکدیگر باشیم.

۶- کار

کار از ارکان مهم زندگی است که بدون آن نمی‌توان به هدف رسید، حتی ائمه معصومین هم دست از کار و تلاش برنمی‌داشتند. ارزش کار فقط در کسب درآمد آن نیست بلکه در شکوفایی استعدادها، احساس لطافت، تمرکز قوه خیال و احساس عزت نفس است. کسی که اهل کار و تلاش است حتماً اتقان را (درستی و محکم کاری) هم رعایت می‌کند.

خداوند آب و میوه و خورشید و ماه و گوشت و دریا و ... را برای انسان آفریده تا او با کار و تلاش بتواند از آنها استفاده کند.

۱. قرآن کریم راهنمای ... انسان‌ها است و مردم را به ... راه هدایت می‌کند.

(۱) استوار، درست‌ترین	(۲) صدیق، درست‌ترین
(۳) زندگی، استوارترین	(۴) زندگی، استوارترین

۲. خداوند در قرآن با ... سخن گفته و ... را مخاطب قرار داده است.

(۱) مردم، امت اسلام	(۲) ما، مردم
(۳) ما، امت اسلام	(۴) مردم، انسان‌ها

۳. بهترین دوران زندگی برای خواندن و اندیشیدن در کلام خداوند چه دورانی است؟

(۱) کودکی و نوجوانی	(۲) نوجوانی و جوانی
(۳) جوانی و بزرگسالی	(۴) بزرگسالی و میانسالی

۴. امام صادق (ع) می‌فرماید: «هر جوان مؤمنی که قرآن بخواند خداوند او را با ... بزرگواری که نویسندگان و حاملان قرآنند همنشین می‌کند و قرآن نیز در ... حافظ و نگهبان او خواهد بود».

(۱) انسانهای، زندگی	(۲) انسانهای، قیامت
(۳) فرشتگان، قیامت	(۴) فرشتگان، زندگی

۵. بهره‌مندی از هدایت‌های قرآن و قدم گذاشتن در راه زندگی و مسیر سعادت جز با ... و ... در آیات بدست نمی‌آید.

(۱) تفکر و تعقل	(۲) تفکر و عمل
(۳) تفکر و تدبیر	(۴) تفکر و تقرا

۶. کلام و سخن هر چه بلندتر و حکیمانه‌تر باشد نیازمند دقت بیشتر و تفکر عمیق‌تر است و می‌دانیم که کلام ... برترین و حکیمانه‌ترین کلام‌هاست.

(۱) قرآن	(۲) خداوند	(۳) فرشتگان	(۴) دانشمندان

۷. همانطور که وجود محدود، کوچک و ... ما در برابر ... خدای بزرگ چیزی به حساب نمی‌آید سخن بزرگترین دانشمندان نیز در برابر عظمت کلام خداوند ناچیز است.

(۱) فانی، عظمت	(۲) بی‌ارزش، عظمت
(۳) فانی، جاودانگی	(۴) بی‌ارزش، جاودانگی

۸. چون قرآن برای هدایت همه ... است خداوند آن را به گونه‌ای نازل فرموده که هر کس متناسب با توان ... خود می‌تواند از آن بهره‌مند و هدایت شود.

(۱) انسانها، علمی و ایمان	(۲) مردم، علمی و فردی
(۳) مخلوقات، فردی و روحی	(۴) موجودات، فردی و عقلی

۹. تفکر در قرآن کریم از مراحل شروع می‌شود و به مراحل ... می‌رسد.

(۱) فردی، اجتماعی	(۲) ساده، پیچیده
(۳) آسان، تخصصی	(۴) موارد دو و سه

۱۰. مرحله تخصصی قرآن ... نامیده می‌شود که نیازمند ... ویژه‌ای است.

(۱) تفسیر، دانش	(۲) تدبر، تفسیر
(۳) تفسیر، شناخت	(۴) معرفت، طریقت

۱۱. در مرحله ساده تدبر درک ... آیه برای دستیابی به پیام کافی است.

(۱) ظاهر	(۲) معنا و مفهوم	(۳) معنای	(۴) گزینه یک و سه

۱۲. در مرحله ساده تدبر در قرآن گاه لازم است با ... در عبارات یک آیه و ابتدا و انتهای آن به نتیجه رسید.

(۱) تفکر	(۲) تعقل	(۳) تدبر	(۴) دقت

۱۳. برای مثال در مرحله ساده تدبر در قرآن در آیه شریفه «والذین جاهدوا

فینا لنه‌دی‌نهم سُبُلنا و ان الله مع المحسنین» به این نتیجه می‌رسد که نتیجه ... برای خدا آن است که او ... را نشان دهد و خداوند با نیکوکاران است.

(۱) تلاش، مسیر زندگی	(۲) کوشش، حقایق
(۳) جهاد، راه	(۴) جنگ، پیروزی

۱۴. عقل ابزاری است که خداوند به ما عنایت کرده تا با آن ... و به ... پی ببریم و خوبی‌ها را از بدی‌ها بازشناسیم.

(۱) هدایت شویم، خوبی‌ها	(۲) بیندیشیم، حقایق
(۳) به حقایق برسیم، آیات الهی	(۴) راهنمایی شویم، حقایق آیات

۱۵. نتیجه بهره‌مندی از قوه عقل و خردورزی ... است.

(۱) دانایی	(۲) توانایی	(۳) تعقل	(۴) تفکر

۱۶. اگر می‌خواهیم پیام‌های قرآن را دریابیم باید عقل خود را به کارگیریم و با ... به این حقایق دست یابیم.

- (۱) تفکر (۲) تدبیر (۳) تعلم (۴) همه موارد

۱۷. روشهای تدبیر به ما کمک می‌کنند که سریع‌تر و آسان‌تر پیام‌های آیات را دریابیم و ... آیات را درک کنیم.

- (۱) معنای (۲) مفهوم (۳) ارتباط (۴) باطن

۱۸. آیات قرآن بر قلب مبارک رسول خدا (ص) نازل شده و خداوند ... و ... آن را به ایشان آموخته بود.

- (۱) ظاهر و باطن (۲) معنا و مفهوم
(۳) احکام و معارف (۴) حقایق و معارف

۱۹. چون قرآن کلام ... است هیچ کلامی با آن قابل مقایسه نیست.

- (۱) الهی (۲) خداوند
(۳) رسول خدا(ص) (۴) گزینه‌های یک و دو

۲۰. رعایت ادب در پیشگاه قرآن علامت آن است که ... را درک می‌کنیم و به کلام او ... داریم.

- (۱) عظمت خداوند، علاقه و محبت (۲) ارزشمندی کلام او، ایمان
(۳) عظمت خداوند، ایمان (۴) ارزشمندی کلام او، علاقه و محبت

۲۱. وقتی می‌خواهیم قرآن بخوانیم جمله ... را بگوییم.

- (۱) بسم‌الله الرحمن الرحیم (۲) اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
(۳) استغفرالله ربی و اتوب علیه (۴) اللهم صل علی محمد و آل محمد

۲۲. آیه شریفه «و یخرجهم من الظلمات الی النور باذنه و یمهدیهم الی صراط مستقیم» کدام مفهوم را در خود دارد؟

- (۱) خلقت تاریکیها برای بندگان
(۲) خلقت روشناییها برای بندگان
(۳) خارج شدن از تاریکیها به اذن خداوند
(۴) هدایت بندگان از تاریکیها

۲۳. آیه شریفه «و نزلنا عليك الكتابَ تبيانا لكل شيءٍ و هدى و رحمةً و بُشرى للمسلمين» کدام پیام را در خود ندارد؟

- (۱) قرآن روشن کننده مسلمانان است.
- (۲) قرآن هدایت گر مسلمانان است.
- (۳) قرآن رحمتی برای مسلمانان است.
- (۴) قرآن بشارتی برای مسلمانان است.

۲۴. آیه شریفه «كتابٌ انزلناه اليك مباركٌ ليدبروا آياته و ليتذكروا اولوالالباب» کدام پیام را در خود ندارد؟

- (۱) قرآن کتابی پربرکت است.
- (۲) در آیات قرآن باید تدبر کرد.
- (۳) در آیات قرآن باید تعمل کرد.
- (۴) صاحبان خرد از آیات قرآن تذکر می گیرند.

۲۵. آیه شریفه «كما ارسلنا فيكم رسولا منكم تليوا عليكم آياتنا و يذكركم و يعلمكم الكتاب و الحكمة و يعلمكم ما لم تكونوا تعلمون» کدام مفهوم را در خود ندارد؟

- (۱) ما آیاتمان را برای شما خواندیم.
- (۲) ما شما را پاک و منزّه گردانیدیم.
- (۳) ما کتاب و حکمت را به شما آموختیم.
- (۴) ما رسولی را برای شما فرستادیم.

۲۶. هر انسانی همواره در حال ... است اما نوجوانی را باید آغاز آن دانست.

- (۱) تفکر
- (۲) انتخاب
- (۳) آینده نگری
- (۴) اشتغال

۲۷. حضرت ابراهیم (ع) در نوجوانی از سرپرست خود ... جدا شد تا بتواند ... بماند.

- (۱) آذر، خداپرست
- (۲) آذر، مسلمان
- (۳) آذر، یکتاپرست
- (۴) آذر، یکتاپرست

۲۸. همه ما زندگی را دوست داریم و ... خود را در آن جست و جو می کنیم. موفقیت ما در این جست و جو با ... درباره خود گره خورده است.

- (۱) سعادت، شناخت
- (۲) خرسندی، تفکر
- (۳) خوشبختی، تفکر
- (۴) رضایت، شناخت